

U prilog induktivnoj metodi u homiliji

Ivan Antunović*, Ivan Petrović**

Sažetak

U članku autori polaze od antičkoga razumijevanja homilije kao bliskoga nagovora koji je upućen zajednici. Jedno od obilježja takve homilije nalazi se u dokumentima Drugoga vatikanskog koncila (osobito Presbyterorum ordinis) i dokumentima pape Benedikta XVI. (Sacramentum caritatis i Verbum Domini) koji spominju izbjegavanje »općenite i apstraktne« homilije. U prilog važnosti konkretnosti homilije navodi se i dokument američkih biskupa (Fulfilled in Your Hearing). Objašnjava se naputak o izbjegavanju »općenite i apstraktne« homilije. Uz sastavljanje homilije vežu se dvije metode: deduktivna i induktivna. Iznose se argumenti da deduktivnu metodu karakterizira »općenita i apstraktna« homilija. Utvrđeno je da, ako se izbjegava »općenita i apstraktna« homilija koju dokumenti spominju, implicitno se upućuje na uporabu induktivne metode. Ta se postavka argumentira obilježjima homilije kao takve i same induktivne metode.

Ključne riječi: induktivna metoda, homilija, općenita i apstraktna, propovijedanje, Drugi vatikanski koncil, Benedikt XVI.

Uvod

Svaka služba, pa tako i crkvena, zahtijeva određenu pripremu. Pripremajući homiliju, propovjednik se susreće s brojim nedoumicama, a jedna je od njih i kako će zajednica razumjeti i zadržati propovijed. Pri sastavljanju homilije, propovjednik može rabiti različite metode kojima nastoji postići da je zajednica što bolje razumije i zadrži. Jedna je od njih i induktivna metoda.

Na hrvatskome jeziku do sada nije bilo radova koji bi upućivali na induktivnu metodu u homiliji. U dosadašnjim hrvatskim katoličkim homiletskim radovima termin »induktivna metoda« uopće nije spominjan. Termin se u homiletski sustavno započinje istraživati tek s razvojem novih homiletika od ranih 1970-tih

* Izv. prof. dr. sc. Ivan Antunović, Filozofski fakultet Družbe Isusove u Zagrebu. Nadstojnik Filozofsko-teološkoga instituta Družbe Isusove u Zagrebu i ravnatelj Teološkoga studija. Adresa: Jordanovac 110, p. p. 169, 10 001 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: iantunovic@ffdi.hr

** Mr. sc. Ivan Petrović, magistar teologije i prvostupnik fonetike i sociologije, doktorand na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Adresa: Vlaška 38, 10000 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: ivan.petrovitj@gmail.com

godina,¹ u protestantskim krugovima okupljenim oko Freda B. Craddocka, koji je svoja istraživanja u homilelici temeljio na Kierkegaardovim djelima, što je i opisao u knjizi *Overhearing the Gospel*.² Nedugo nakon izdavanja toga djela, Craddock je izdao novo djelo³ kojim je u homiletiku uveo termin »induktivna metoda«.

U ovom će se radu autori posebno osvrnuti na induktivnu metodu sastavljanja homilije. Iako termin »induktivna metoda« u katoličku homiletiku izravno ulazi iz protestantskih krugova, smatramo da se razlozi za njezinu uporabu implicitno nalaze i u važnim katoličkim dokumentima. Prije svega, razlozi za induktivnu metodu implicitno se mogu pronaći u dokumentima Drugoga vatikanskog sabora, u službenim dokumentima koje je napisao papa Benedikt XVI. te u dokumentu o homiliji američkih biskupa.

Rad je podijeljen na četiri poglavlja. U prvome se dijelu iznose važna obilježja homilije. Naime, homilija kao dio sakramenta euharistije ima važnu ulogu u slavljenju Kristova otajstva spasenja. Nije naodmet skrenuti pažnju na važnost njezine pripreme kako bi je zajednica, kojoj je homilija i upućena, što bolje razumjela. Važnost homilije ističu i crkveni dokumenti, osobito dokumenti Drugoga vatikanskog sabora, kao i dokumenti pape Benedikta XVI. Ističe se njihova važnost. Drugi dio prikazuje izraz »općenita i apstraktna« homilija koji se može pronaći u prethodno spomenutim dokumentima. On upućuje na posebno tumačenje homilije koja treba biti bliska zajednici kako bi je ova mogla lakše usvojiti i razumjeti. U ovome poglavlju iznosi se i dokument američkih biskupa koji su prikazali stavove o važnosti konkretne homilije.

U trećem dijelu opisuju se dvije metode koje se mogu rabiti pri sastavljanju homilije. Postoje, naime, deduktivna i induktivna metoda kojima se dolazi do aplikacije. Kako bi se pojasnilo koja je od ovih dviju metoda jednostavnija za zajednicu, iznosi se na koji način slušatelji percipiraju bilo koji javni govor, pa i homiliju. Prema percepciji javnoga govora, ove su dvije metode objašnjene te se zaključno daje prednost induktivnoj metodi.

Posljednje poglavlje rada pojašnjava zbog čega je induktivna metoda na koju se može pomisliti pri govoru o izbjegavanju »općenite i apstraktne« homilije prikladna. Propovjednik koji bi se pri sastavljanju homilije vodio induktivnom metodom, pokazao bi spremnost da homiliju upravi komu treba — zajednici koja je sluša — a ne da je temelji na nekoj dalekoj misli koju samo on može pratiti.

Dakle, radom se nastoji utvrditi da se upravo induktivna metoda može prikladno rabiti u homiliji. Smatramo da upravo nju karakterizira izbjegavanje »općenite i apstraktne« homilije, što se veoma često spominje i u crkvenim dokumentima.

1 Usp. Guerrick DeBona, *Fulfilled in Our Hearing*, New Jersey, 2005, str. 29–31.

2 Fred B. Craddock, *Overhearing the Gospel*, Nashville, 1978. Ovo djelo sačinjavaju sabrana Craddockova predavanja koja je držao na Sveučilištu Yale.

3 Fred B. Craddock, *As One Without Authority*, Nashville, 1979.

1. *Obilježja homilije*

Služba riječi u sakramentu euharistije sadrži jedan važan element. Nakon naviještenih čitanja, redovito nedjeljom i svetkovinama, moguće i u ostale dane, određeni službenik drži homiliju. Ona je kroz povijest bila različito tumačena, što je razlog i njezinoga različitog položaja unutar liturgijskoga slavlja. Različito tumačenje propovijedi dovelo je i do drukčijih metoda propovijedanja. Zbog toga je prije svega važno iznijeti općenita obilježja homilije, kako bi se moglo utvrditi koje se metode u njoj mogu rabiti.

Obilježja i određenje homilije moguće je pronaći u knjizi katoličkoga homiletičara Roberta P. Waznaka. Sam pojam »homilija« svoju uporabu vuče iz grčkoga glagola *homilein* koji se nalazi i u Novome zavjetu. Njegovo značenje implicira blizak (intiman) razgovor. Jedan je od primjera uporabe u Novome zavjetu Lk 24,14, gdje dvojica učenika razgovaraju, putujući iz Jeruzalema u Emaus, o događajima koji su se zbili neposredno prije toga. U tradiciji Crkve Origen prvi definira pojam »homilija« nazivajući svojih 39 diskursa na Lukino evanđelje homilijama. Diskursi su propovijedani u liturgiji, imaju proročke kvalitete, usmjereni su prema izlaganju biblijskoga teksta te imaju razgovorni (konverzacijski) ton. Upravo ovo obilježje homilije — razgovorni, konverzacijski ton — pokazuje sličnost antičkoga i Origenova tumačenja homilije. Origenove homilije nisu bile pretjerano stilistički obojene i nedostajalo im je retoričkih elemenata, što ponovno potvrđuje homiliju kao blizak razgovor. Za Origena je homilija oblik propovijedi unutar liturgije koji se odnosi na velike događaje povijesti spasenja.

Naredna su stoljeća donijela i drukčija poimanja homilije. Međutim, Drugi vatikanski sabor nastoji se vratiti na antičko razumijevanje. O homiliji govore tri dokumenta (SC, DV, PO) Drugoga vatikanskog sabora. U Konstituciji o svetoj liturgiji o homiliji se govori na nekoliko mjesta, imajući u vidu da je ona sastavni dio bogoslužja. »Da bude jasno kako su u bogoslužju obred i riječ najtješnje povezani, valja paziti na slijedeće. [...] Neka se u rubrikama naznači prikladno mjesto za propovijed kao dio bogoslužnoga čina, kako to obred dopušta. [...] Nadasve se preporučuje homilija kao dio samoga bogoslužja; u njoj se iz svetog teksta tijekom liturgijske godine izlažu otajstva vjere i pravila kršćanskoga života.« Ostala mjesta iste konstitucije (SC 24 i 35) govore kako se homilija treba nadahnjivati na Pismu. No, u Dogmatskoj konstituciji o božanskoj objavi homilija se mnogo više povezuje s nadahnućima iz Svetoga pisma. »Stoga se dakle, svekoliko crkveno propovijedanje, kao i sama kršćanska religija, treba hraniti i ravnati Svetim pismom. [...] A istom se riječju Pisma zdravo hrani i sveto osvježuje također služba riječi, to jest pastoralno propovijedanje, kateheza i svekolika kršćanska pouka, u kojoj liturgijska homilija mora imati iznimno mjesto.« Ova dva dokumenta donijela su tek teorijska stajališta o homiliji. Uspostavila se povezanost homilije i liturgijskih čina, kao i nadahnjivanje iz Svetoga pisma. Međutim, drugi dokument Drugoga vatikanskog sabora jasnije prikazuje povezivanje koncilskoga pojma homilije i antičkoga bliskog razgovora.

1.1. *Dekret o službi i životu prezbitera (br. 4) kao polazište za antičko razumijevanje homilije*

Ako se homilija promatra kao praktična disciplinu, uočava se manjak konkretnih uputa o tome kako ju treba sastaviti. Dekret o službi i životu prezbitera ipak je malo doskočio tomu problemu. »A da bi svećeničko propovijedanje — koje je u današnjim prilikama nerijetko vrlo teško — primjerenije pokretalo srce slušatelja, ono ne smije izlagati Božju riječ samo općenito i apstraktno, već mora primjenjivati vječnu istinu evanđelja na konkretne životne okolnosti.«⁴ Iako dekret nije upotrijebio izraz »blizak razgovor«, radije se poslužio izrazom »konkretnih životnih okolnosti«. Ako je homilija sastavni dio bogoslužja u kojem se riječi Pisma primjenjuju na život ljudi, može se učiniti poveznica koncilskoga tumačenja homilije s antičkim. Same konkretne životne okolnosti odnose se na razgovor između ljudi koji se međusobno poznaju i znaju o čemu treba razgovarati. Takav govor o konkretnim životnim okolnostima moguć je ako je upućen osobama s kojima je propovjednik dobar te im može lagodno i jednostavno govoriti.⁵

Izraz »općenito i apstraktno« u Dekretu o službi i životu prezbitera mogao bi se različito protumačiti. S jedne strane, moglo bi se zaključiti da se to ne odnosi izričito na homiliju, nego na propovijedanje. Neki bi mogli zaključiti iz te rečenice Dekreta kako homilija ipak treba biti općenit i apstraktan govor, a da uz to uključuje i drukčiji oblik govora. U postsinodalnim apostolskim pobudnicama pape Benedikta XVI. rješavaju se ove se nedoumice. Benedikt XVI. isti izraz »općenito i apstraktno« rabi u svojim dvjema pobudnicama: *Sakramentu ljubavi* i *Riječi Gospodnjoj*. U *Sakramentu ljubavi* piše: »Valja izbjegavati općenite i apstraktne homilije. Osobito molim službenike da u svojim homilijama naviještenu Božju riječ nastoje dovesti u uski odnos sa sakramentalnim življenjem i sa životom zajednice, kako bi na taj način Božja riječ istinski postala podrškom i životom Crkve.«⁶ Posve je jasno da se općenitost i apstraktnost odnosi i na homiliju, a papa naglašava da to valja izbjegavati, čime je otklonjena mogućnost da se u homiliji uopće nalazi takva vrsta govora. U *Riječi Gospodnjoj*, u poglavlju o homiliji piše: »Potrebno je izbjegavati uopćene i apstraktne propovijedi, koje sakrivaju jednostavnost riječi Božje, kao i beskorisna udaljavanja od teme, koja se izlažu opasnosti da privuku pozornost na propovjednika umjesto na srce evanđeoske poruke.«⁷ U ovoj je pobudnici opisan čak i razlog izbjegavanja općenitih i apstraktnih homilija!

4 Presbyterorum ordinis, Dekret o službi i životu prezbitera, u: Drugi vatikanski koncil, *Dokumenti, VII. popravljeno i dopunjeno izdanje*, Zagreb, 2008, br. 4.

5 Usp. Robert P. Waznak, *An Introduction to the Homily*, str. 11.

6 Benedikt XVI, *Sacramentum caritatis*, Zagreb, 2007, br. 46.

7 Benedikt XVI, *Verbum Domini*, Zagreb, 2011, br. 59.

2. *Izbjegavanje »općenite i apstraktne« homilije*

Anićev rječnik definira oba pojma.⁸ Pojam *općenito* označava ono što se ne bavi pojedinostima, nešto načelno i uopćeno. Kao prilog označava način kojim se ne ulazi u sve pojedinosti, nego se zahvaća ono što je u glavnim crtama. Pojam *apstraktno* odnosi se na ono što je odsutno duhom, tj. ono što nije u bliskome odnosu s onim o čemu se govori. Kao prilog, u razgovornoj se uporabi odnosi na nešto bez oslonca na zbiljnost činjenica, neusmjereno prema stvarnome stanju stvari. Sada je moguće proširiti značenje »općenitoga i apstraktnog« u homilijama. Dakle, potrebno je izbjegavati dvije vrste homilija. Homiliju koja ne ulazi u pojedinosti jer govori u glavnim crtama i homiliju koja nije u bliskome odnosu s onim o čemu se govori jer nije usmjerena prema stvarnomu stanju stvari.

Katolički homiletičar Guerrick DeBona⁹ iznosi sklonost apstrakciji kao homiletičku pogrešku. Teološka razmišljanja prilikom sastavljanja homilije često odvlače od sklonosti konkretnomu govoru. Ona također onemogućuju uporabu priča u homilijama. Jezik homilije postaje neodređen i nejasan. Kako bi izbjegao sklonost apstrakciji, DeBona predlaže da si propovjednik postavi tri jednostavna pitanja: što zajednica stvara od njegova jezika, na što zaista liči ono što govori i što zajednica osjeća kao rezultat njegovih riječi?

I Karl Rahner, pišući o propovijedi,¹⁰ tvrdi da treba pripaziti na rječnik, osobito kad se govori o povijesti spasenja. On nikako ne bi smio biti apstraktan niti nerazumljiv ljudima kojima se propovijeda. Pritom se javlja problem; kako povezati teologiju i egzegezu u propovijedi, a da istodobno sama propovijed ljudima bude razumljiva? Sveto pismo sadrži različite oblike i kontekste u kojima je pisano. Ono je pisano da bude razumljivo ljudima tadašnjega vremena. Forma propovijedi treba biti prilagođena dobu u kojem se propovijeda. Rahner ističe da je potrebna demitologizacija kojom se propovijed prevodi iz jezika Svetoga pisma i tradicije na jezik razumljiv ljudima današnjice. To je veoma zahtjevan posao jer traži prenošenje poruke iz jednoga doba u drugo. Da bi u tome uspio, propovjednik treba slušati vlastitu propovijed ušima zajednice. Tako će najbolje znati prevesti propovijed ljudima svojega vremena. Osobito je naglašena briga oko propovijedanja o povijesti spasenja u Isusu Kristu. Propovjednik ne bi trebao propovijedati o tim događajima predstavljajući ih kao neku ideju ili priču koja se nekada davno dogodila. Povijest koja se jednom dogodila značajna je i za naše spasenje. Čovjek je i dalje određen tim događajem i on se ne može egzistencijalističkom interpretacijom pretvoriti u neku apstraktnu ideju. Propovijed kao navještaj uvijek ujedinjuje povijesni izvještaj sa sadašnjim življenjem.

8 Usp. Vladimir Anić, Rječnik hrvatskoga jezika, Zagreb, 2000, str. 687. i 28. Pojmovi: općenit, općenito, apstraktan, apstraktno.

9 Usp. Guerrick DeBona, *Preaching Effectively, Revitalizing Your Church*, New Jersey, str. 148–149.

10 Usp. Karl Rahner, *Demythologization and the Sermon*, u: Karl Rahner (ur), *The Renewal of Preaching*, New York, 1968, str. 20–39.

2.1. *Dokument američkih biskupa o konkretnosti homilije*

O izbjegavanju »apstraktne i općenite« homilije piše i Američka biskupska konferencija (USCCB). U svojem dokumentu o homiliji¹¹ na nekoliko mjesta iznosi kako je homilija interpretativan čin u liturgiji (usp. br. 13, 44–46, 69, 81). Propovjednik zastupa svoju zajednicu iznoseći njezine brige kako bi im omogućio da zadobiju razumijevanje i kontrolu nad zlom koje im nanosi bol.¹² Ako je homilija direktno usmjerena k vjeri, može se ustvrditi da propovijedanje uključuje i zadaću interpretacije jer se vjera može definirati kao način pogleda na svijet ili njegove interpretacije.¹³ Zadaća je homilije i pastoralna jer propovjednik treba odlučiti koja je forma najprikladnija za određenu zajednicu u određeno vrijeme.¹⁴ Cilj je homiletske metode interpretacija ljudske egzistencije koja omogućuje zajednici prepoznavanje Božje aktivne prisutnost u svijetu, odgovaranje na tu prisutnost vjerom kroz liturgijske riječi i geste i, nakon liturgijskoga slavlja, življenje u skladu s Evandeljem.¹⁵

Dokument iznosi i načine interpretacije, iako je taj dio nešto slabije objašnjen. Važnost se pridaje osluškivanju ljudskoga života i molitvi nad onim što se čulo iz života. Ako homilija ima vjerodostojnu interpretaciju ljudskoga života, propovjednik treba poznavati barem osnovna pravila u socijalnoj i kontekstualnoj analizi. Tada će njegov vjerodostojan glas uz teološku refleksiju preporučiti i samu homiliju.¹⁶

3. *Obilježja deduktivne i induktivne metode u homiliji*

Svaki govor upućen ljudima, pa tako i homilija, zahtijeva određene metode. Metoda je postupak koji govornik rabi kako bi misli koje iznosi u svojem govoru došle do slušatelja. Slušatelj bi trebao biti u mogućnosti pratiti misli govornika i zapamtiti ih. Također, homilija ima smjer kojim dolazi do zajednice. Smjer nije samo važan da bi propovjednik došao do zacrtanoga cilja, nego smjer postaje iskustvo za zajednicu kojim ona doživljava interpretaciju Svetoga pisma. Postoje dva smjera (metode) prema kojima se misli mogu kretati: deduktivni i induktivni.

Pobliže objašnjavanje dedukcije i indukcije kao homiletskih metoda opisao je Fred B. Craddock¹⁷. Postavio je problem tadašnje deduktivne homiletike. Rabeći Kierkegaardovo pitanje »Kako biti kršćanin ovdje i sada?«, suočio je njegova razmišljanja o propovijedi s vlastitim problemima. Propovijed je ušla u krizu jer se dogodio ponor između shvaćanja i iskustva. Ako preko propovijedi treba dje-

11 USCCB, *Fulfilled in Your Hearing*, Washington, 1982.

12 Usp. *Isto*, br. 13.

13 Usp. *Isto*, br. 44.

14 Usp. *Isto*, br. 69.

15 Usp. *Isto*, br. 81.

16 Usp. James A. Wallace (ur), *Preaching in the Sunday Assembly. A Pastoral Commentary on Fulfilled in Your Hearing*, Minnesota, 2010, str. 32–33.

17 Usp. Fred B. Craddock, *As One Without Authority*, str. 51–77.

lovati da se ljudi promijene, onda se ta promjena ne događa kroz tekst koji je usmjeren na poruku radosne vijesti, nego preko načina na koji se poruka prenosi. Određeni način propovijedanja pobuđuje u ljudima doživljaj te stvara iskustvo.¹⁸

3.1. *Percipiranje javnoga govora*

Posljednje stoljeće osobito je naglasilo važnost iskustva u doživljaju bilo kakvoga javnog govora. Učenje i pamćenje određenih podataka događaju se preko vlastitoga iskustva i promatranja drugih ljudi. Osobe se uspoređuju i uče preko odnosa s drugima. Učenje slušanjem samo je dio sveukupnoga ljudskog učenja, a najbolje se uči na vlastitome iskustvu.¹⁹

Moderno doba promijenilo je ljudsku percepciju. Prije širenja pismenosti i čitanja te otkrića elektronike svijet je bio pod utjecajem govora. Poruka se prenosila govorom te je usmeno izražavanje bilo od velike važnosti za stjecanje novoga znanja. Početci pismenosti i otkriće tiska dovelo je pojedinca do samostalnoga otkrivanja i učenja. Pisanje i čitanje razvija apstrakciju i vizualnu percepciju, a umanjuje važnost oralne komunikacije. U prošleme stoljeću otkriveni su mediji povezani s elektronikom. Elektronička kultura (telefon, radio, televizija i računalno) nije čovjeka samo vratila oralnoj komunikaciji, nego ga je obogatila i vizualnom.²⁰

Percepciju je osobito promijenila televizija. Suprotstavila je oko i uho. Iako se propovijed koncentrirala na slušanje, televizija je svratila pozornost na korištenje slikovitoga govora. Uspješnost navještaja Božje riječi temelji se na sposobnosti propovjednika da oblikuje svoj govor tako da ga zajednica može ne samo čuti, nego na neki način i vidjeti.²¹

Slušatelj koji slušajući stvara slike u svojoj svijesti lakše usvaja informaciju. Homilija, kao i sama liturgija, treba prenijeti ljudima Božja čudesna djela u povijesti spasenja. Ne može to postići dogmatskim ili doktrinalnim govorom nego imaginacijom. U homiliji, koja je prije svega oralna, vizualnost se postiže uvodenjem govora koji u svijesti slušatelja povećava imaginaciju. Imaginacija je sposobnost da se riječ, koja je nematerijalna, učini materijalnom i opipljivom. Ona je kreativna snaga. Slika se u svijesti zajednice postiže primjerima i riječima koji su oblikovani iz iskustva. Za vrijeme homilije koja je i vizualni govor, zajednica si može predočiti slike jer ih propovjednik također posjeduje i prenosi. Dok sluša homiliju, zajednica u svojoj svijesti oblikuje slike i tako si pokušava dočarati izgovorenu riječ.²²

18 Usp. Guerrick DeBona, *Fulfilled in Our Hearing*, str. 29–30.

19 Usp. Ralph Lewis, Gregg Lewis, *Inductive Preaching*, Illinois, 1985, str. 25–31.

20 Usp. Richard Lisher, *A Theology of Preaching*, Nashville, 1981, str. 67–70.

21 Usp. Fred B. Craddock, *As One Without Authority*, str. 9–10.

22 Usp. Walter Burghardt, *Preaching: The Art and the Craft*, New Jersey, 1987, str. 17–28.

3.2. *Deduktivna metoda*

Dedukcija je jedna od logičkih metoda dokazivanja. Ona je oblik zaključivanja u kojem se polazi od općega suda prema pojedinačnim iskustvima ili aplikacijama. Homiletički promatrano, deduktivnu metodu karakterizira postavljanje teze na početku homilije, koja se potom podijeli na nekoliko točaka. Točke se objašnjavaju i dovode u odnos s konkretnim životom (aplikacija). Postavljanjem glavne teze na sam početak homilije, zaključak je odmah izgovoren. Izgovoren opći sud nije praktičan. On se odnosi na sve i ne sadrži konkretno ljudsko iskustvo. Apstraktan je i nije potpuno jasan zajednici. Zato je potrebno da se početni opći sud kroz propovijedanje dokaže primjerima. Tako postavljena, deduktivna metoda ima obilježje autoritarnoga propovijedanja jer ne dopušta nikakav prostor slušatelju. Već na samome početku homilije ona konstatira zaključak, a slušatelj taj sud može odbaciti ili prihvatiti. Budući da homilija deduktivne metode započinje općim sudom koji se brani s nekoliko stajališta, zajednica sluša sve više podataka koje treba povezivati s njim. Homilija, podijeljena na mnogo manjih članaka, teška je za praćenje. Zajednici je potrebno da se, kako se homilija privodi kraju, sve više angažira kako bi mogla slijediti propovjednikovu misao. Naime, svi dijelovi koje je iznio povezani su s onim što je rečeno na samome početku. Ako zajednica zaboravi pojedine članke, osobito značajnije dijelove homilije, najčešće ne razumije homiliju i prestaje slušati. U deduktivnoj homiliji nema dijaloga te ona poprima obilježje predavanja u kojem je glavni autor isključivo propovjednik.²³

Ako je homilija oblik razgovora, deduktivna metoda nije standardna u ljudskoj komunikaciji. Ljudski se razgovor ne sastoji od općih sudova i apstraktnoga razmišljanja koje se dokazuje brojnim primjerima. Zajednica živi u stvarnosti ljudskoga iskustva. Iskustvo određuje njezin pogled na stvarnost. Ako propovjednik želi zadržati svoju zajednicu u slušanju homilije, ne može to učiniti izgovarajući opće sudove na početku homilije, nego iznoseći konkretna ljudska iskustva koja zajednica može razumjeti i doživjeti. Opći su sudovi teški za imaginaciju i zajednica otežano stvara slike tih sudova u svojoj svijesti.²⁴

3.3. *Induktivna metoda*

O induktivnoj metodi u propovijedi osobito je pisao Fred Craddock²⁵. Nasuprot deduktivnoj metodi, induktivna se metoda kreće od partikularnih sudova koji su obilježeni ljudskim iskustvom i primjerima kako bi došla do općega suda.

23 Usp. Fred B. Craddock, *As One Without Authority*, str. 54–58.

24 Usp. Ralph Lewis, Gregg Lewis, *Inductive Preaching*, str. 41–43.

25 Zanimljivo je primjetiti da je na hrvatski prevedena njegova knjiga o propovijedanju (Fred B. Craddock, *Propovijedanje*, Zagreb, 2009). Nakon što je prevedena, počela se citirati. Uputno je spomenuti kako se ona oslanja na induktivnu metodu propovijedanja, ali se to izričito ne spominje jer se podrazumijeva da je čitateljima poznato preko Craddockove prethodne knjige. Knjiga koja je prevedena na hrvatski jezik nastavak je *As One Without Authority* koja je nazvana i početnicom za razumijevanja induktivne metode (usp. Guerrick DeBona, *Fulfilled in Our Hearing*, str. 29.).

Započinje brojnim primjerima i iskustvima koje zajednica može pratiti jer su dio i njezinoga života. Višestruko je korisna u homiliji. S jedne strane, jer je poznata i samomu propovjedniku. Naime, tijekom pripreme homilije, propovjednik do općega suda koji želi podijeliti sa zajednicom dolazi preko niza konkretnih životnih iskustava. Craddock se stoga pita zašto propovjednik isto tako ne započne i u propovijedi. S druge strane, homilija koja se kreće prema općem sudu nije više tako autoritarna. Dok prati homiliju, zajednica preko niza primjera i konkretnih životnih iskustava lakše uspijeva doći do općega suda. Završni opći sud, tj. sam završetak homilije, svaki pojedini član zajednice moći će izvesti sam jer je do nje ga došao preko niza primjera. Aplikacija kojom homilije obično završavaju bit će za svakoga člana potpuno jasne jer su do nje dovedeni nizom primjera koji nisu nametali nikakav opći sud. Individualni dolazak do aplikacije upravo pokazuje homiliju konkretnom za svakoga pojedinog vjernika.²⁶

Induktivna metoda iznosi dokaze, primjere, ilustracije, životna iskustva, a zajednica ima priliku sve ih odmjeriti i s time putovati do završetka homilije zajedno sa svojim propovjednikom. Ona uključuje zajednicu u učenje jer započinje ondje gdje se nalazi i sama zajednica, na ljudskome iskustvu. To je razlog da se zajednica aktivno uključi u praćenje homilije jer joj homilija donosi poznate događaje iz životnog iskustva. Umjesto davanja odgovora i konstatacija na početku homilije, induktivno propovijedanje započinje mnogim pitanjima koje se s vremenom povezuju u jednu cjelinu. Slušanje životnih primjera obogaćenih Svetim pismom zaokuplja pozornost slušatelja. Slijede propovjednika do samoga kraja jer žele čuti na koji će način povezati više primjera u jednu misao i jednu poruku.²⁷

3.4. *Induktivna metoda za izbjegavanje »općenite i apstraktne« homilije*

Dobro propovijedanje dohvaća ljude gdje jesu, u njihovoj zbilji i oko iskustva koje im je razumljivo i konkretno. Ako bi propovjednik propovijedao zajednici postavljajući je ondje gdje bi on želio da bude, pogriješio bi i učinio homiliju odviše apstraktnom. Takve neprikladne propovijedi kroz povijest bile su tematske ili deduktivne, a započinjale bi dogmatskim i teološkim aspektima ili zaključcima o liturgijskim čitanjima toga dana.

S druge strane, ako homilija započne sa slušateljem, s njegovim konkretnim brigama i iskustvima kršćanskoga života, zajednica bi rado slijedila takvu dinamiku homilije. Dobra je homilija ona koja omogućuje vjernicima da slave liturgiju s dubokom vjerom, koja započinje mislima koje su povezane s ljudskom situacijom. Ljudska je situacija uzburkana samim biblijskim tekstom, radije negoli njegovom interpretacijom. Homilija bi trebala biti usmjerena prema zaokupljanju pozornosti slušatelja, a to se postiže primjenom induktivne metode koja dolazi do općenitoga zaključka i aplikacije sadržaja homilije preko niza konkretnih životnih primjera. Na taj način propovjednik usmjerava zajednicu zaključku koji svaki pojedinac i sam može shvatiti i primijeniti u svome životu. Induktivna me-

26 Usp. Fred B. Craddock, *As One Without Authority*, str. 57–59.

27 Usp. Graham Johnston, *Preaching to a Postmodern World*, Michigan, 2001, str. 151–154.

toda postiže da homilija djeluje poticajno na članove zajednice. Na temelju konkretnih životnih iskustava potkrijepljenih biblijskim tekstovima i teološkim interpretacijama, slušatelji uspijevaju pronaći rješenja i odgovore na vlastita životna pitanja. U tom smislu, primjena induktivne metode u propovijedanju pokazuje da je ona vrlo učinkovita i korisna!²⁸

Zaključak

Iako induktivnu metodu crkveni dokumenti nisu izričito spomenuli, implicitno su mogli upućivati na nju pri govoru o izbjegavanju »općenite i apstraktne« homilije. Dokumenti Drugoga vatikanskog sabora među kojima su *Konstitucija o svetoj liturgiji*, *Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi* i *Dekret o službi i životu prezbitera* opisali su homiliju i dali naznake što bi ona uopće trebala biti. Osobitu pozornost na sadržaju homilije pokazao je *Dekret o službi i životu prezbitera* koji je uputio na izbjegavanje »općenite i apstraktne« homilije. Na tragu izbjegavanja takve homilije nalazi se i antičko razumijevanje homilije kao bliskoga (intimnog) razgovora koji zahtijeva dobro poznavanje osoba kojima se propovijeda (govori). No, o izbjegavanju »općenite i apstraktne« homilije piše i papa Benedikt XVI. u svojim dvama dokumentima *Sakramentu ljubavi* i *Riječi Božjoj* ponovno potvrđujući koncilski *Dekret o službi i životu prezbitera*. Slijedeći primjer dokumenata Drugoga vatikanskog sabora, papa Benedikt XVI. i u ovome je stoljeću potvrdio važnost konkretnosti homilije koja »naviještenu Božju riječ nastoji dovesti u uski odnos sa sakramentalnim življenjem i sa životom zajednice«²⁹.

Dokumenti Benedikta XVI., kao i dokumenti Drugoga vatikanskog sabora, mogu se povezati s induktivnom metodom u homiletici. Naime, ona polazi od konkretnoga ljudskog iskustva, povezuje zajednicu s Božjom riječi preko niza dokaza, ilustracija i iskustava u kojima se svaki pojedinac u zajednici može pronaći. Za razliku od deduktivne metode koja polazi od »općenite i apstraktne« misli koju potom razvija nizom primjera, induktivna metoda zajednicu započinje voditi nizom primjera. Induktivna metoda zajednici ostavlja sintezu na samome kraju, nakon što se svaki pojedinac u homiliji mogao pronaći u nekome od niza dokaza ili ilustracija.

Homilija je jedno od važnijih uporišta kršćanskoga naviještanja Božje riječi. Ako je poznato da je prije svega usmjerena zajednici i da su je koncilski oci nastojali vratiti antičkomu razumijevanju kao bliskoga (intimnog) razgovora, ponovno je postavljajući unutar samoga sakramenta euharistije, tada je način na koji će se zajednici propovijedati bitan. Induktivna je metoda način kojim zajednica lakše prati i usvaja propovijedani sadržaj, a time i bolje aktivno sudjeluje u sakramentu euharistije. Zajednica je u homiliji vođena nizom dokaza, ilustracija i konkretnih životnih iskustava. Počinje se sve više poistovjećivati sa sadržajem same homilije,

28 Usp. Guerrick DeBona, *Preaching Effectively, Revitalizing Your Church*, str. 59–62.

29 Benedikt XVI., *Sacramentum caritatis*, br. 46.

unoseći iskustvo Božjega djela spasenja u vlastiti život. Induktivnom metodom naviještena i propovijedanja Božja riječ postaje svakomu pojedinom članu zajednice bliska i pristupačna. Shvaćajući pak blizinu Božje poruke i veličanstvenih događaja koja je Bog izveo za ljude, zajednica okupljena uz sakrament euharistije homilijom započinje aktivno sudjelovanje u njemu, što je bitna odrednica liturgijskoga slavlja.

In Favour of the Inductive Method in Homilies

Ivan Antunović, Ivan Petrović***

Summary

*The ancient understanding of the homily as a close conversation directed towards the community is the authors' starting point in this article. One of the characteristic features of such a homily is to be found in the documents of the Second Vatican Council, particularly *Presbyterorum Ordinis*, and in the documents of Pope Benedict XVI, *Sacramentum Caritatis* and *Verbum Domini* which make mention of avoiding "general and abstract" homilies. The American Bishops' document, "Fulfilled in Your Hearing," is cited by the authors as stressing the importance that the homily be concrete. Two methods may be used in shaping a homily: the deductive and the inductive. Their arguments purport that the deductive method is characterised by "the general and abstract" homily. They argue that if the "general and abstract" homily, which is mentioned in the documents, is to be avoided, the inductive method is implied. The arguments for their thesis are supported by the characteristic features of the homily and the inductive method per se.*

Key words: inductive method, homily, general and abstract homily, preaching, The Second Vatican Council, Benedict XVI

* Associate Prof. Ivan Antunović, PhD, The Faculty of Philosophy of the Society of Jesus in Zagreb, Director of the Philosophical–Theological Institute of the Society of Jesus in Zagreb and Head of Theological Studies. Address: Jordanovac 110, p.p. 169, 10 001 Zagreb, Croatia, E-mail: iantunovic@ffdi.hr

** Ivan Petrović, M.Th., B.A. Phonetics and Sociology, Doctorant at the Catholic Faculty of Theology of the University of Zagreb. Address: Vlaška 38, 10 000 Zagreb, Croatia, E-mail: ivan.petrovitj@gmail.com